

Warszawa, 20-05-2024 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Wojciech Brzozowski

IX.517.508.2024.KK

Pani
Monika Horna-Cieślak
Rzecznik Praw Dziecka
ul. Chocimska 6
00-791 Warszawa

Szanowna Pani Rzeczniczko,

do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają pisma od opiekunów prawnych dzieci, które przed udaniem się na widzenie z rodzicem odbywającym karę pozbawienia wolności zostały poddane kontroli osobistej przeprowadzonej przez funkcjonariuszy Służby Więziennej. Wyrażając troskę o ochronę praw dzieci osób pozbawionych wolności, chciałbym zwrócić uwagę Pani Rzeczniczki na tę kwestię.

Zasady dotyczące przeprowadzania kontroli osobistej osób ubiegających się o wstęp na teren jednostki penitencjarnej określają art. 18 ust. 3a i nast. ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej¹ oraz § 9 wydanego na jej podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 6 lipca 2023 r. w sprawie realizacji działań funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz wzoru protokołu z kontroli osobistej, kontroli pobieżnej oraz ze sprawdzania pojazdów lub ich ładunku². Generalną zasadą jest, że kontrolę osobistą przeprowadza co najmniej dwóch funkcjonariuszy tej samej płci co

¹ T.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1683.

² Dz. U. poz. 1522.

osoba kontrolowana, podczas nieobecności osób postronnych i osób odmiennej płci oraz w miejscu niemonitorowanym, niedostępnym w czasie przeprowadzania kontroli dla osób postronnych (art. 18 ust. 3b ustawy o Służbie Więziennej).

Kontrola osobista polega na sprawdzeniu osoby kontrolowanej, jej odzieży, obuwia oraz przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, bez odsłaniania przykrytej odzieżą powierzchni ciała, a także na sprawdzeniu osoby kontrolowanej, jej odzieży, obuwia oraz przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, z odsłonięciem przykrytych odzieżą powierzchni ciała w zakresie niezbędnym do odebrania przedmiotu niedozwolonego lub substancji psychoaktywnej. Ponadto dokonuje się sprawdzenia jamy ustnej, nosa, uszu i włosów oraz miejsc trudno dostępnych osoby kontrolowanej lub miejsc intymnych – w szczególności uzasadnionych przypadkach. Wyjaśnić należy, że w razie konieczności odsłonięcia powierzchni ciała kontrolowanego dziecka w praktyce to opiekun stopniowo rozbiera dziecko i przekazuje rzeczy funkcjonariuszowi kontrolującemu.

Obowiązujące regulacje w zakresie przeprowadzania kontroli osobistej osób odwiedzających osadzonych w jednostkach penitencjarnych nie różnicują sytuacji dzieci poddawanych kontroli od osób pełnoletnich. Jedynie w § 9 ust. 3 pkt 9 rozporządzenia Rady Ministrów wskazano, że na żądanie przedstawiciela ustawowego lub pełnoletniej osoby najbliższej, sprawujących opiekę nad małoletnią osobą kontrolowaną, kontrolę osobistą małoletniej osoby kontrolowanej przeprowadza się w obecności przedstawiciela ustawowego lub pełnoletniej osoby najbliższej.

Pragnę podkreślić, że Rzecznik Praw Obywatelskich, mając na uwadze konieczność zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych, nie kwestionuje samej możliwości dokonywania kontroli osobistej małoletnich dzieci. Rzecznik uważa natomiast, że czynności te powinny być wykonywane według określonych zasad, które uwzględniałyby podmiotowość dziecka, zapewniały mu właściwy komfort psychiczny i poczucie bezpieczeństwa, a tym samym zmniejszały niedogodności związane z koniecznością poddania się takiej kontroli.

W podjętym dialogu ze Służbą Więzienną RPO wskazywał na potrzebę wypracowania procedur określających sposób przeprowadzania kontroli osobistych małoletnich dzieci. Do tej pory nie został opracowany przez Służbę Więzienną akt wewnętrzny zawierający zasady dokonywania tych mocno ingerujących w intymność czynności z uwzględnieniem rozwoju psychofizycznego dziecka, jego niepełnosprawności lub szczególnych potrzeb.

Bezsporne jest, że aby opracować jednolity sposób postępowania w zakresie przeprowadzania kontroli osobistej dzieci, należy wziąć pod uwagę szereg czynników.

Rodzą się bowiem dwa zasadnicze pytania:

(1) Czy wiek kontrolowanego dziecka (w tym dziecka z niepełnosprawnością intelektualną) powinien determinować płeć osoby kontrolującej?

Jak wspomniano powyżej, generalną zasadą jest, że osoba kontrolująca jest tej samej płci co osoba kontrolowana. Zatem wobec kategorycznego brzmienia art. 18 ust. 3b ustawy o Służbie Więziennej przeprowadzenie kontroli osobistej np. dwuletniego chłopca przez dwie funkcjonariuszki, które wcześniej czynności te realizowały wobec mamy małoletniego, naraża przedstawicielki Służby Więziennej na zarzut naruszenia powszechnie obowiązujących przepisów prawa. Należy więc zastanowić się, czy pozostać przy generalnej zasadzie tej samej płci, czy też regulacje te zmodyfikować, odgórnie przyjmując pewne kryterium wiekowe, bądź dać opiekunowi dziecka (do określonego wieku) swobodę decydowania w tym zakresie.

(2) Czy w czynnościach kontrolnych realizowanych wobec małoletniego powinien obligatoryjnie uczestniczyć przedstawiciel personelu medycznego lub psycholog?

W myśl art. 18 ust. 3b ustawy o Służbie Więziennej w kontroli osobistej może uczestniczyć osoba wykonująca zawód medyczny. Zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, kierując pismo do dyrektorów okręgowych Służby Więziennej³, zalecił natomiast, by w miarę posiadanych możliwości oraz zasobów kadrowych w jednostkach penitencjarnych kontroli osobistej dzieci w wieku przedszkolnym dokonywali w pierwszej kolejności funkcjonariusze z personelu medycznego bądź też działu penitencjarnego, i wskazał psychologów.

Wiele jednostek penitencjarnych boryka się z problemem braku kadry psychologicznej i medycznej. Nierzadko jeden psycholog przypada na 200 osadzonych. W jednostkach, w których nie ma całodobowej opieki medycznej, lekarze nie pracują w dni wolne od pracy, a widzenia z osobami pozbawionym wolności są realizowane w soboty, niedziele i święta. Głównie z uwagi na powyższe, jak i specyfikę pracy ww. osób, rozwiązanie polegające na obowiązkowym ich udziale w trakcie czynności kontrolnych osób odwiedzających nie jest przewidziane. Niemniej być może w opinii

³ Pismo z dnia 26 lutego 2021 r., znak: BSW.050.1.2021.PM.

ekspertów specjalizujących się w ochronie praw dziecka taka obecność osoby wykonującej zawód medyczny bądź zawód psychologa jest istotna.

Brak szczegółowych regulacji dotyczących sposobu przeprowadzania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej kontroli osobistej małoletnich powoduje, że dochodzi do dowolności postępowania. Co prawda z art. 18 ust. 4 ustawy o Służbie Więziennej, który zobowiązuje do takiego sposobu wykonania czynności, aby możliwie jak najmniej naruszyć dobra osobiste osoby, wobec której zostały podjęte, można wyprowadzić normę prawną wskazującą na potrzebę szczególnej wrażliwości wobec określonych grup społecznych. Jednakże z braku dostatecznego uszczegółowienia tej kwestii przebieg kontroli osobistej dziecka obecnie w dużej mierze zależy od wrażliwości i doświadczenia funkcjonariusza dokonującego kontroli. W ocenie Rzecznika określenie jednolitego sposobu postępowania, uwzględniającego podmiotowość dziecka, z pewnością przyczyniłoby się do wzmocnienia gwarancji praw osób małoletnich oraz zmniejszyło występujące u dziecka poczucie zagrożenia.

Mając powyższe na uwadze, zwracam się do Pani Rzeczniczki z prośbą o przedstawienie rekomendacji, w jakich warunkach powinna przebiegać kontrola osobista małoletniego. Przedłożone zalecenia posłużą Rzecznikowi Praw Obywatelskich w przedstawieniu problemu Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej. Jeżeli zauważalne są inne aspekty, nieporuszone w tym piśmie, będę wdzięczny za podzielenie się spostrzeżeniami. Stanowisko przedstawione przez Panią Rzeczniczkę bez wątpienia będzie istotne na etapie konstruowania przez Służbę Więzienną zasad przeprowadzania kontroli osobistych dzieci.

Z poważaniem

Wojciech Brzozowski

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/